

Az indiai katonai doktrínák fejlődésének fő állomásai 1998-2010

A 2010-es esztendő folyamán több hírügynökségi beszámoló és elemzés hívta fel a figyelmet arra, hogy az ázsiai térség két vezető hatalma, India és Kína gazdasági szempontból ígéretesen prosperáló kapcsolataiban újra mutatkoznak a rendezetlen határok és a hatalmipolitika-építkezés ütközési frontjai által előidézett feszültségek. Noha ezek napjainkra már évtizedes történetek, mégis gyakran felszínre hozzák egy esetleges indiai–kínai összecsapás vízióját, amellyel látszólag a legutóbb megfogalmazott indiai katonai doktrína is számol. Jelen összefoglaló célja, hogy áttekintse az indiai hadászati elképzelések fejlődésének fő állomásait, amelyek a mögöttünk álló évtized folyamán meghatározták a dél-ázsiai hatalom katonai gondolkodását. Ennek során természetesen annak felvetése sem kerülhető meg, hogy milyen hatással volt e folyamat a térség stabilitására, és jellegénél fogva magában hordozza-e egy fegyveres konfliktus veszélyét.

I. A nukleáris doktrínáról

Az indiai katonai doktrínák változásait az elmúlt tizenkét évben két párhuzamosan, de természetesen nem egymástól függetlenül érvényesülő tényező inspirálta: az ország hatalmi politikájának és katonai képességeinek fejlődése, és a térségben felmerülő konkrét védelempolitikai kihívások. Az óriásállam hadászati elképzelései az 1990-es évek végén kezdték magukra vonni a szélesebb nemzetközi közvélemény figyelmét. Ennek magyarázata természetesen az ország nukleáris képességeinek nyílt deklarálása volt, ami végeredményben a stratégiai koncepciók felülvizsgálatának folyamatában is egyértelmű kiindulópontot jelentett.

India az 1974 májusában levezényelt első sikeres kísérleti robbantást követő hosszú szünet után öt nukleáris robbanóeszköz 1998. május 11–13. közötti működésbe hozásával lépett az atomhatalmak sorába.¹ A demonstráció, valamint az arra érkező hasonló pakisztáni válasz cezúrát jelentett a dél-ázsiai hadászati viszonyok fejlődésében. Újdelhi lényegében ezzel az aktussal jelezte a világ (és nem melleleg saját közvéleménye) felé, hogy a nagyhatalmi politizálás útjára kíván lépni. A huszadik század végére az ország külpolitikai mozgásterének bővülése és gyors gazdasági fejlődése nyomán a feltételek adottak ehhez. Az 1998. évi törvényhozási választások a hindu nacionalisták pártjának (BJP) hatalomra kerülésével pedig a szükséges ideológiai feltételeket teremtették meg.

Az újraindított nukleáris fegyverkezés konkrét védelempolitikai motivációi azonban általában gyengék voltak. Indiát a Kínával és Pakisztánnal fennálló határvitái dacára sem fenyegette olyan jellegű agresszió veszélye, mely szükségessé tette volna a nukleáris ütőerő jelentette biztosítékot. Ezt figyelembe kell vennünk, ha értékelni akarjuk a fegyverkezés nyomán kialakult vitákat. India és Pakisztán valójában már az 1980-as évek derekától a *de facto* nukleáris periódust élte, mikorra mindkét ország birtokába jutott mindazon képességeknek, amelyek bármikor lehetővé tették számukra a nukleáris fegyverkezés megindítását.² A gyakorlatban azonban sem az indiai–pakisztáni, sem az indiai–kínai viszony nem volt olyan állapotban, hogy indokolta volna a fokozott katonai felkészülést.

A frissen hatalomra jutott hindu nacionalista kormányzat – különösen Atal Behari Vadspáji kormányfő és George Fernandes védelmi miniszter – ennek ellenére retorikájában általában a kínai, illetve az ennek „függvényeként” kezelt pakisztáni fenyegetéssel indokolta a történeteket.³ A pekingi segítséggel folyó pakisztáni nukleáris kutatások valóban aggodalmat

¹ Anthony H. Cordesman: Weapons of Mass Destruction in India and Pakistan. Center for Strategic and International Studies, February 2, 2002. 10. o.

² Szakértői becslések szerint 1986-ra a pakisztáni tudósok is összeszerelték az ország első működőképes atombombáját. Lásd: S. Paul Kapur: Ten Years of Instability in a Nuclear South Asia. *International Security*, Vol. 33, No. 2, 2008. 74. o.

³ Yuan Jing-dong: India's Rice After Pokhran II – Chinese Analyses and Assessments. *Asian Survey*, Vol. 41, No. 6, 2001, 979–980. o.

szültek Újdelhiben. A magyarázat mögött főként mégis a nemzetközi tiltakozás enyhítésének és az atomhatalmi státusz elfogadtatásának szándéka húzódott meg, ami erős befolyással volt a formálódó nukleáris doktrínára is. Az indiai kormányzat számára a nukleáris fegyverkezés egyszerre volt elvi kérdés és hosszú távú hatalmi építkezésének egyik pillére. Gyakorlati haszna azonban leginkább akkor aknázható ki, ha az szélesebb elismerést nyer, és India felelősségteljes erőtenyezőként tud megjelenni a nemzetközi küzdőtéren. A katonai dimenzió erősítésének ugyanakkor e törekvés szempontjából az adott időszakban nem volt alternatívája. Noha napjaink elemzői a 21. század derekéra Indiát a világ három legerősebb hatalmi tényezőjének sorába prognosztizálják, az ezredfordulón saját nagyhatalmiságát még leginkább csak katonai téren tudta megélni és demonstrálni.

Ilyen feltételek közepette került sor a dél-ázsiai hatalom nukleáris doktrínájának első nyilvános ismertetésére 1998. december 15-én.⁴ Vadzspáji miniszterelnök aznap a Rádzsja Szabhá ülésén megtartott beszédében felvázolta a doktrína alapelemeit, melyek a konvencionális atomhatalmak politikájának megfelelő visszafogott, defenzív szemléletet tükrözték, egyszerre demonstrálva a fegyver politikaeszköz-jellegét, és a felelős szerep igényét. E tekintetben a doktrína szervesen illeszkedett a BJP korábban is deklarált politikai törekvéseihez és filozófiájához, és az indiai katonai gondolkodás defenzív realizmusához is.⁵ A dokumentumot ezt követően egy szakértői csoport részletező munkája nyomán 1999. augusztusában véglegesítették és publikálták.⁶

A doktrína preambulumban a készítőik hangot adnak annak, hogy hazájuk egy igazságos, békés és méltányos nemzetközi rend kialakításában érdekelt. Ezzel (is) összefüggően az atomfegyverekkel kapcsolatos politika alaptételei közül a legfontosabb, hogy India soha nem mér elsőként nukleáris csapást semelyik országra. Emellett Újdelhi arra is kezességet vállal, hogy nem alkalmaz atomfegyvereket, illetve nem fogalmaz meg hasonló tartalmú fenyegetést az ilyen eszközökkel nem rendelkező, vagy a nukleáris csapást végrehajtó hatalommal nem szövetséges államokkal szemben. Ez utóbbi vállalás mögött természetesen az ország hagyományos eszközök terén fennálló erőfölényének biztos tudata húzódik meg. A dél-ázsiai hatalom kiterjedt katonai tartalékaival, saját hadiipari potenciáljával és békeidőben is 1,3 millió főt meghaladó létszámú fegyveres erőivel hagyományos ütközetben képes megvédeni magát minden számításba jöhető ellenféllel szemben. Az első csapás kizárásából ugyanakkor a nukleáris eszközökkel rendelkező potenciális ellenfelekkel szemben a magas szintű elrettentés szükségessége is következik. Ezt a szerzők az ENSZ alapokmányára, az államok egyéni és kollektív önvédelmének jogára hivatkozva vezetik le, és megfogalmazzák az elrettentés feltételeit is. Ennek értelmében a nukleáris erőknél földi, légi és tengeri indító platformokkal (nukleáris triád) is rendelkezni kell annak érdekében, hogy magas szinten tartásuk az egységek túlélőképességét egy esetleges első csapással szemben, és lehetővé váljon egy megsemmisítő erejű második csapás mérése. Az utóbbi szempont az alább tárgyalandó haditengerészeti doktrínában is fontos szerepet kap. A nukleáris erők feletti ellenőrzés és az alkalmazásra vonatkozó utasítások kiadásának joga a miniszterelnök hatáskörébe került, míg a szakmai irányítás ellátására felállították a Stratégiai Nukleáris Parancsnokságot. A doktrína végül hitet tesz egy atomfegyverektől mentes világ kialakítása mellett, amely persze nem kis elvi ellentmondásban áll a nukleáris triád kiépítésére tett erőfeszítésekkel.

Az Indiai Köztársaság nukleáris doktrínája – lévén, hogy a gyakorlat kritikájával szerencsére nem kellett szembenéznie – mindmáig hasonló tartalommal érvényes. E fegyverkezési program és politika napjainkra kétoldalú szerződéseken keresztül széles nemzetközi elismertségre tett szert, mely a gyakorlatban az országot a világ hatodik konvencionális atomhatalmának státuszával ruházta fel.⁷ A politikai cél tehát néhány elemtől eltekintve megvalósult,⁸ és a hiteles elrettentés katonai és technikai feltételei is adóttak. A mindenkor indiai

⁴ Daniel S. Geller: Nuclear Weapons and the Indo-Pakistani Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle. *International Political Science Review*, Vol. 24., No. 1, 2003. 143. o.

⁵ Lásd *BJP Election Manifesto '98: BJP's 10-Point Freedom Carter*. <http://www.bjp.org/manifestes/manife99/htm#bb>, letöltve: 2005. 05. 11.

⁶ Lásd *Draft Report of National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine*, August 17, 1999.

⁷ Az amerikai–indiai békés célú nukleáris együttműködésről szóló egyezmény 2006. március 2-án született meg, melyet 2008. szeptember 29-én a Franciaországgal, míg 2008. december 5-én az Oroszországgal kötött megállapodás követett.

⁸ Például az ENSZ BT állandó tagságának megszerzése.

kormányzat pedig napjainkig nem mutatta jelét annak, hogy ennél többet várna el országa nukleáris képességeitől.

II. A korlátozott hagyományos háború elmélete

1998 decembere folyamán a pakisztáni Északi Könnyűgyalogság egy válogatott különítménye a Laskar-e-Tajba militáns szervezet embereinek kíséretében titokban átlépte a kasmíri tűzszüneti vonalat, és harcállást foglalt annak indiai oldalán a Dras–Kargil–Batalik szektorban.⁹ A beszivárgás egy igen kockázatos vállalkozás keretében történt, amellyel a pakisztáni hadsereg – napjainkig utolsó ízben – a helyi dzsihádisták szervezetekkel együttműködve megkísérelte megváltoztatni a megosztott tartományban fennálló erőviszonyokat, és tárgyalásra kényszeríteni Újdelhit Kasmír jövőjéről.¹⁰ A stratégia közvetlenül kapcsolódott a nukleáris fegyverkezés nyílt felvállalásához. A pakisztáni tábornokok körében elterjedt az a vélekedés, miszerint az atombombák (és nem melleleg a nukleáris holokauszt kockázatának) árnyékában a hadszíntéren sem érvényesülhet igazán India hagyományos katonai fölénye, ezért az új helyzetben a kasmíri szembenállás vonatkozásában is áttörés érhető el. Az úgynevezett kargili háború végül 1999. május 3-án vette kezdetét, mikor a tűzszüneti vonalat (LOC) ellenőrző indiai csapatok több hónapos késéssel észlelték a behatolást.¹¹ A rövid, de intenzív konfliktus megvilágította az indiai hadsereg szinte minden gyenge pontját a hadműveleti tervezés (és kivitelezés) hiányosságaitól a kasmíri erők felszerelésének elégtelenségén át a vezetési struktúrák integráltságának és a hasonló akciókkal szembeni hatékony stratégiáknak a hiányáig.¹² A harctevékenység végül amerikai közvetítés nyomán július 26-ra szűnt meg. Noha Újdelhi katonai fölénye akkorra már egyértelműen érvényesült a korlátozott erőkkel operáló pakisztáni stratégiával szemben, a krízis tanulságait honvédelmi szempontból nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A kargili háború a legfontosabb határkö az elmúlt húsz esztendő indiai védelempolitikájában. Hatásai mindmáig érződnek.

Bármilyen kézenfekvő is legyen azonban e konklúzió, ma már világos, hogy a gyakorlati teendők vonatkozásában számos bizonytalansági tényező mutatkozik. A felmerült dilemmákra elméleti megoldást kínáló koncepciót az indiai stratégiai tervezés végül fél év alatt állította össze, és a politikai és katonai elit konszenzusa mellett hozta nyilvánosságra. A hálás feladat Fernandes védelmi miniszterre várt, aki 2000. január 5-én, az indiai biztonság és védelempolitikai kutatások egyik bázisintézményének számító Védelmi Tanulmányok és Elemzések Intézetének (IDSA) konferenciáján vázolta a „korlátozott hagyományos háború elméleteként” ismertté vált elgondolást.¹³ A kargili incidens sokkját az a felismerés idézte elő, hogy a nukleáris fenyegetés dacára nem lehet teljesen kizárni a fegyveres akciókat a potenciális ellenfelek részéről. Az indiai és pakisztáni nukleáris doktrínák közötti aszimmetria hádászati szinten elvileg biztosítja a stabilitást, és kizárja a totális háborút, mivel az a nukleáris eszkaláció veszélye miatt felek kölcsönös megsemmisüléséhez vezethet. Az alacsonyabb intenzitású konfliktusok és az aszimmetrikus hadviselés módszerei azonban várhatóan nem provokálnak hasonló végkifejlethez vezető lépéseket. India és Pakisztán között a kölcsönös nukleáris elrettentés hiteles ugyan, de nem biztosít megfelelő eszközöket a magas rizikókésztségű dzsihádisták csoportok, vagy például a kargili akciót végrehajtó kisebb egységekkel szemben. Ez egyfajta benuultságot idézhet elő a honvédelmi apparátus részéről, ami bátoríthatja a hasonló akciókat, súlyos biztonsági kihívás elé állítva az országot. A korlátozott hagyományos háború elmélete erre a paradoxonra reflektált.

⁹ S. Paul Kapur: Nuclear Proliferation, the Kargil Conflict, and South Asian Security. *Security Studies*, Vol. 13, No. 1, (autumn) 2003, 82. o.

¹⁰ Az előzményekről lásd Shaukat Qadir: An Analysis of the Kargil Conflict 1999. *RUSI Journal*, Vol 147, Issue 2, (April), 2002, 24–30. o.

¹¹ R. Sukumaran: The 1962 India-China War and Kargil 1999: Restrictions on the Use of Air Power. *Strategic Analysis*, Vol. 27, No. 3, Jul-Sep, 2003, 345. o.

¹² A kargili krízisről bővebben lásd Háda Béla: Miniháború a világ tetején – az 1999. évi kargili konfliktus. In Háda Béla – Ligeti Dávid – Majoros István – Maruzsa Zoltán – Merényi Krisztina (szerk.): *Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves.* ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest 2010, 247–260. o.

¹³ Stephen F. Burgess: *India's Emerging Security Strategy, Missile Defense and Arms Control.* USAF Institute for National Security Studies, INSS Occasional Paper 54, 2004, 26. o.

Az elmélet lényegét az a megállapítás adja, miszerint a kölcsönös nukleáris elrettentés csak a kiterjedt háborúkkal szemben jelenthet védelmet. Kialakulhatnak azonban olyan alacsonyabb intenzitású, térben és a felvonultatott erők tekintetében egyaránt korlátozott fegyveres konfliktusok, melyek önmagukban ugyan nem fenyegetnek megsemmisüléssel, ezért nukleáris ellencsapást sem érdemes kilátásba helyezni velük szemben, de veszélyeztethetik bizonyos neuralgikus térségek (például Kasmír) biztonságát. Ezek az összecsapások várhatóan e szűk keretek között fognak eldőlni anélkül, hogy egy totális háborúvá eszkalálódjanak. Az indiai fegyveres erőknek tehát rendelkezniük kell az ilyen korlátozott háborúk megvívására szükséges hagyományos eszközökkel és megfelelő stratégiával. Ez az elméleti szempontból nem túl eredeti gondolat indította el a hadseregen belül addig érvényes területvédelmi koncepciók felülvizsgálatát.

A politika nyelvén a korlátozott hagyományos háború gondolata a fegyveres erő alkalmazásához való görcsös ragaszkodásnak tűnhet fel. Értelmezésénél azonban nem tekinthetünk el a katonai elit öngazolási kényszereitől sem. A nukleáris fegyverkezés nem oldhatja meg India valamennyi biztonsági problémáját, ráadásul könnyen azt a konklúziót szülheti, hogy a honvédelem garanciája már a „hindu atombomba”, s nem a nagy létszámú és jelentős anyagi áldozatvállalással fejlesztett haderő. Az indiai katonai elit, mely a kétségtelenül működő politikai kontroll mellett is jelentős társadalmi befolyással rendelkezik, természetesen elejét kívánta venni egy jelentős leépítési folyamat megindulásának. Az ország meglévő belbiztonsági problémái mellett a kargili konfliktus és a korlátozott hagyományos háború elmélete hathatós érvelést adott azok kezébe, akik a hadsereget változatlan „méretekben” kívánták megőrizni. Igaz, a Pakisztánnal még évekig fennálló feszült viszony végül nem is tette időszerűvé a fegyveres erők esetleges karcsúsítását.

Tisztázásra vár még az az elméleti felvetés is, hogy mi minden garantálhatja, hogy egy korlátozottan induló konfliktus meg is marad e keretek között, és az alulmaradt fél nem kísérel meg térben és eszközökben kiterjeszteni az összecsapásokat egy számára kedvezőbb végkimenetel érdekében. Természetesen ilyen garancia a gyakorlatban nincs, legfeljebb csak a nukleáris elrettentés szabhat gátat egy ilyen konfliktus eszkalálódásának. Minthogy azonban 1999 óta mindmáig nem került sor a kargilihoz hasonló incidensre, mindezt nem kellett alávetni a gyakorlat próbájának, ami bizonyos megközelítésből a működőképességét is bizonyíthatja.

III. A „hidegindítás” doktrínája

Az úgynevezett „hidegindítás” doktrínája lényegét tekintve a szárazföldi erők válasza volt a kargili kihívásra, melyhez a 2001–2002-es válság alatt végrehajtott Prakaram-művelet¹⁴ tapasztalatait is felhasználták. Akkorra már évtizedek óta esedékes volt egy új háborús doktrína kidolgozása. Az új dokumentum nyilvános és titkosított részből állt, és ötévente felülvizsgálatát irányozták elő.¹⁵

A koncepció a korlátozott hagyományos háború elméletének szellemében a hadsereg első vonalban bevetendő csapatainak fejlesztését és diszlokációjának megváltoztatását írta elő annak érdekében, hogy egy esetleges ellenséges beszivárgásra minél gyorsabban legyen képes reagálni, és helyben rendelkezzen a győzelemhez szükséges eszközökkel. A jövőbeli hadműveletek során összhaderőnemi együttműködésben és integrált, nagy tűzerejű harci egységek bevetésében gondolkodott, melyeknek kvázi villámháborús alkalmazása is lehetséges. Ebből logikusan következik, hogy a vezetési struktúrában az 1999-es „forró hónapokban” tapasztalt problémák orvoslása a reform megelőző lépése volt, mintegy előfeltételként az ország hatékonyabb hadviselésének. Kargil előtt az indiai hadsereg ugyanis nem rendelkezett integrált vezetési struktúrával, ami rányomta bélyegét a harcban részt vevő szárazföldi egységek és a légierő együttműködésére. Emlékeztet, hogy 1999. május 24-én Anil Tipnis légimarsallnak, a légierő vezérkari főnökének a repülőtér betonján állva kellett megosztania a helyzettel kapcsolatos impresszióit Ved Prakash Malik vezérezredessel, a

¹⁴ Az indiai hadsereg mozgósítási művelete a 2001–2002-es krízis során.

¹⁵ Lásd Dr. Subash Kapila: *India's New „Cold Start” War Doctrine Strategically Reviewed*. South Asia Analysis Group, <http://www.southasiaanalysis.org/%5Cpapers10%5Cpaper991.html>, letöltve: 2011. 01. 12.

szárazföldi erők abban a percben hazaérkezett vezérkari főnökével. Okulva mindebből, az indiai védelmi minisztérium 2001. október 1-jével felállította az Integrált Védelmi Vezérkart, és a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságát. A dél-ázsiai országban tehát Kargil tanulságai hívták életre azt az irányítási struktúrát, mely az Egyesült Államokban még a második világháború tapasztalatai nyomán jött létre.

A hidegindítás doktrínáját a hadsereg ezért már egy hatékonyabb katonai döntéshozatal számításba vétele mellett fogalmazhatta meg és terjeszthette elő 2004. április 28-án. Az elképzelés a gyors reagálási képesség és a terepviszonyok sajátosságainak megfelelő harc-eljárások fejlesztésére helyezte a hangsúlyt. Ennek során merült fel a határvédelmet ellátó csapatok átcsoportosítása a határszakaszok közvetlen közelébe. A majdani ellencsapás végrehajtására szánt egységeket a határvédelmi csapatok között helyezték el. A kargili behatolás hosszas álcázását ugyanis éppen az tette lehetővé, hogy a tűzszüneti vonalat ellenőrző indiai egységek a havazás beálltával rendszerint elhagyták a közvetlen határkörzetet, és a völgyekbe húzódtak téli szállásolásra.¹⁶ Az átcsoportosítás mellett a doktrína célul tűzte ki a hegyvidéki csapatok megfelelő tűzérségi eszközökkel való ellátását is. Ez ugyanis több katonai elemző szerint gyakran a döntő tényezőnek bizonyult az 1999-es harcok során. A légi felderítés és szállítás képességének fejlesztése szintén napirendre került, amitől a reakcióidő lerövidülését és az ellátás hatékonyságának javulását várták.

A doktrína két kulcsfogalma a korlátozottság és a gyorsaság. A mozgósításra kijelölt harci egységeknek elvben a támadási parancs kiadását követő 72 órán belül bevetésre készen kell állniuk. A pakisztáni területeken végrehajtandó műveleteiknek azonban szigorúan meg kell maradniuk a kis mélységű megtorló csapások keretei között, hogy ne veszélyeztessék a pakisztáni állam létét, és ne provokáljanak nukleáris ellencsapást. A „hidegindítás” tehát erősen Pakisztán-központú fenyegetésképet hordoz, de nem tűzi ki célul az Iszlám Köztársaság teljes lerohanását és megszállását. Végrehajtásának nagy gyengeségét az Egyesült Államok újdélhi nagykövetségéről kiszivárogtatott elemzés a logisztikai nehézségekben és az indiai hadsereg gyenge utánpótlási rendszerében látta.¹⁷ Ezzel alapjában véve egyetérthetünk, de a bizonytalansági tényezők között nem pusztán katonai/technikai, hanem politikai tényezőket is fel kell fedeznünk.

A 2008. novemberi mumbai terrortámadást követően – noha többen erre számítottak – végül nem született kormányzati döntés a doktrínában foglaltak végrehajtására, és az újabb indiai–pakisztáni összecsapás elmaradt. Újdélhi önmegtartóztatása a gyakorlat szintjén is egyértelművé tette, hogy a katonai elrettentés nem terjeszthető ki korlátlan mértékben, és a „hidegindítás” offenzív szemlélete dacára nem vezet feltétlenül konfliktushoz a két szemben álló atomhatalom között. 2008-at követően persze mindez a doktrína használhatóságával kapcsolatban is számos kérdést vetett fel, és időszerűvé tette annak részleges újragondolását. A katonai doktrína egyik funkciója ugyanis éppen az, hogy rendkívüli helyzetre vonatkozóan kiszámíthatóvá tegye egy ország cselekvését. Ha hiteltelen, éppen e szerepét nem tudja betölteni.

IV. A haditengerészeti doktrína és a tengeri hatalmiság kérdése

Az indiai tengeri haderő feladatainak komplex újragondolása a hadseregben elindult doktrínális változások haditengerészeti reflexiójaként kezdődött el. Általánosságban két fontos sajátosságát emelhetjük ki: egyrészt ez az indiai flotta történetének első ilyen dokumentuma, másrészt létrejöttének körülményei dacára maradandóbbnak bizonyult, mint szárazföldi párja. Ennek okát minden bizonnyal abban kell keresnünk, hogy a haditengerészeti doktrína nem csak egy adott védelempolitikai problémából indult ki, hanem tágabb perspektívákban határozta meg a haderőnem előtt álló jövőbeli feladatokat, illetve az ellátásukhoz szükséges képességek kialakításának és fejlesztésének teendőit. Nem egészen két hónappal a

¹⁶ Prasun K. Sengupta: Mountain Warfare: The Kargil Experience. *Asian Defence Journal*, Vol 10, October, 1999, 46. o.

¹⁷ WikiLeaks: US on Indian Army's Cold Start Doctrine (*Cold Start – A Mixture of Myth and Reality*), <http://www.ndtv.com/article/wikileaks-revelations/wikileaks-us-on-indian-army-s-cold-start-doctrine-69859?cp>. Letöltve: 2011. 01. 08.

szárazföldi erők doktrínáját követően, 2004. június 23-án született, alapgondolatai pedig napjainkig iránymutatóak.¹⁸

A doktrína leghangsúlyosabb része még a hiteles nukleáris elrettentés biztosításához kötődik. Ez aligha meglepő, ha felidézzük, hogy születésekor az ország a robbanófejek gyártásával és a hordozóeszközök fejlesztésével és telepítésével a nukleáris fegyverkezés igen dinamikus szakaszát élte. A kettőezres évek elején a nukleáris triád kialakítása az indiai védelempolitika egyik prioritása volt, s bizonyos értelemben ez adott új lendületet a haditengerészet fejlesztésének is. A nukleáris erők túlélőképességét ugyanis leghatékonyabban tengeri indítóplatformok rendszerbe állításával lehetett fokozni. Ezáltal a doktrína egyik első számú célkitűzése a hajóegységek nukleáris fegyverek hordozására alkalmas rakétafegyverzettel való ellátása. Ez – ahol lehetséges – magában foglalja a felszíni és a felszín alatti járművek átfegyverzését is. Az utóbbi vonalon természetesen közvetlenül kapcsolódik az atomtengeralattjárók hadrendbe állításának tervéhez, amelyek első példánya, az Arihant 2009 nyarán készült el.¹⁹ A második csapás mérése ezzel jelentős részben tengeri indítóplatformokról válik lehetővé.

A térképre tekintve azonban első látásra is nyilvánvaló, hogy az ország természetföldrajzi adottságai arra predesztinálják az indiai flottát, hogy ennél összetettebb védelmi feladatokat is vállaljon. A katonai konklúziók hamar találkoztak a tágabb stratégiai számításokkal, és napjainkra egyre inkább előtérbe kerül az a törekvés, mely Indiát az egész Indiai-óceán térségében meghatározó katonai tényezővé emelné. A haditengerészeti doktrínában már célkitűzésként jelenik meg a flotta felkészítése nyílt tengeri műveletekre és partraszállító akciókra, mellyel egyszersmind túl is lép a második csapás mérésének képességéhez kötődő stratégiai dimenzióra.²⁰ A tengeri uralom kialakításának igénye a környező vizeken napjainkra maga után vonta a hajóállomány és az infrastruktúra minőségi fejlesztését, melynek látványos és egyben ambiciózus eredményei egyebek mellett az indiai atomtengeralattjáró- és repülőgéphordozó-gyártási programokban, vagy a tengeri támaszpontok fejlesztésében figyelhetők meg. Mára a haditengerészet szerepe az indiai stratégiai tervezésben a hagyományos nagyhatalmakénak felel meg, és az ország egyre biztosabban halad a tengeri hatalommá válás útján.²¹ A gyakorlatban azonban nem szabad túlértékelnünk e folyamat konfliktuspotenciálját. Igaz, gyakran mutatnak rá arra, hogy a dél-ázsiai óriás tengeri terjeszkedése alapvető stratégiai érdekeket veszélyeztethet a térségben, elsősorban a Kínai Népköztársaságét.²² Az egyre több területen kibontakozó verseny a két hatalom között alátámasztani látszik ezt, azonban az Indiai-óceán északi medencéjének biztonságához a globális áruforgalomban játszott szerepe miatt sokkalta szélesebb körű érdek fűződik, semhogy csak a két állam ügye lehetne mindaz, ami itt történik. Újdelhi tengeri haderejének „izmosodása” és egyre nyíltabban vállalt ambíciói maguk után vontak egy sajátos versengést India és Kína között a térségbeli jelenlétért,²³ de ez napjainkban egyik fél részéről sem jelent háborús felkészülést. Igaz ez akkor is, ha mindkét fél – és a nyugati világ politikai értelmiségének egy része is – gyakran felveti, hogy a szakítást csak halogatni lehet, elkerülni aligha.

V. A „kettős front” doktrínája

Tíz évvel a kargili háború után már az eltelt idő, illetve az India világpolitikai pozícióiban és katonai képességeiben ez idő alatt bekövetkezett változások is szükségessé tették az ország

¹⁸ Minderről lásd Tariq M. Ashraf: Doctrinal Reawakening of the Indian Armed Forces. *Military Review*, November-December, 2004, 53–62. o., és Government of India, INBR-8, *Indian Maritime Doctrine*, Integrated HQ, Ministry of Defence, New Delhi, 25 April, 2004.

¹⁹ Sandeep Unnithan: Exclusive: PM's wife to launch INS Arihant, India's first nuclear submarine. *India Today*, New Delhi, July 16, 2009.

<http://indiatoday.intoday.in/site/Story/51956/Headlines%20Today%20Top%20Stories/Exclusive:+PM's+wife+to+launch+INS+Arihant.+India's+first+nuclear+submarine.html>. Letöltve: 2010. 05. 11.

²⁰ Ashraf: i. m. 61. o.

²¹ Bővebben lásd Gurpreet S. Khurana: Aircraft Carriers and India's Naval Doctrine. *Journal of Defence Studies*, Summer, 2008, 98–108. o.

²² James R. Holmes – Toshi Yoshihara: China's Naval Ambitions in the Indian Ocean. *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 31, No. 3, 2008, 369–371. o.

²³ Erről bővebben lásd Háda Béla: Az indiai–kínai stratégiai játszma az Indiai-óceán északi térségében. *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések*, 2010/7.

fegyveres erőinek feladataival és jövőjével az ezredfordulós tapasztalatok alapján foglalkozó koncepciók politikai és szakmai felülvizsgálatát. A „hidegindítás” olyan stratégiai megközelítésből indult ki, mely kétségkívül veszélyessé válhatott. India ugyanakkor az elmúlt években jelentős haladást ért el katonai pozícióinak elismertetésében, széles körű szövetségi kapcsolatai pedig egyszerre fokozták biztonságérzetét és saját hatalmi képességeibe vetett hitét. A mumbai eseményeket követően, 2009 folyamán elkezdődött tehát az indiai fegyveres erők doktrínájának felülvizsgálata, mely formailag a 2004-es koncepciók fejlesztését jelenti. Az eredmény a hadsereg szimlai Kiképző Parancsnokságán folytatott munka nyomán az év decemberében látott napvilágot, hivatalosan mint az ötévente esedékes hadászati felülvizsgálat konklúziója. A munka kulcselemeit Deepak Kapur tábornok, a hadsereg vezérkari főnöke ismertette a nyilvánossággal.²⁴ Eszerint az új doktrína öt fő területre reflektál, melyek közül a legnagyobb figyelmet az úgynevezett kétfrontos háború elgondolása kapta. Ennek lényege, hogy az indiai fegyveres erőknek képesnek kell lenniük nagy kiterjedésű, eredményes hadműveletek folytatására két, egymástól független térségben is. A koncepció kissé provokatív módon a már régóta létező, és napjainkban újabb tartalmakkal bővült pakisztáni–kínai szövetséggel számol. E tekintetben nem mutat szakítást elődjének offenzív szemléletével. A két atomhatalom együttes katonai fellépése azonban a nukleáris elrettentés körülményei között igen valószínűtlen. Ezen a tényen nem változtat az sem, hogy az 1962-ben háborúig is fajuló indiai–kínai határvita jogilag még mindig rendezetlen, és persze Kasmír státuszáról sem született végleges megállapodás. A kínai szövetség a „muszlim atombomba” mellett fokozza Pakisztán biztonságérzetét, de konkrét háborús felkészülést ez sem jelent. A kétfrontos háború elgondolása ma leginkább India katonai nagyhatalmi potenciáljait demonstrálja, olykor az Egyesült Államokban használatos fogalmak bevezetésével.²⁵ Problematikáját várhatóan mindössze feszültebb diplomáciai légkörben érhetjük tetten.²⁶ Emellett persze továbbra is számításba kell vennünk az indiai katonai elit szakmai és egzisztenciális érdekeit is, amelyek továbbra is azt sugallják, hogy a nagy létszámú hadseregnek legalább elvi szinten feladatot kell biztosítani. A kettős front elmélete alighanem tartósan megoldja számukra ezt a problémát.

A második érdekes terület, amelyet a doktrína érint, az aszimmetrikus fenyegetésekkel és a negyedik generációs hadviseléssel foglalkozik. Megállapítása szerint Indiának képesnek kell lennie az eredményes válasza az állami és az államokon kívüli szereplők részéről érkező kihívásokkal szemben is.

Ez persze nem pusztán katonai feladat, ezért ide kapcsolhatóan kiemelt célként jelent meg a védelmi apparátuson belüli műveleti együttműködés hatékonyabbá tétele is. Magától értetődőek ennek titkosszolgálati relációi, a tábornokok tehát lényegében e két ponttal reflektáltak a mumbai támadás tapasztalataira. A konvencionális és nem konvencionális fenyegetésekkel szembeni védelem differenciáltabban jelenik meg az új doktrínában, mint ahogy az elődjénél megfigyelhető volt. Ezzel valószínűleg elkerülhetővé válik majd az a bizonytalanság, mely a „hidegindítás” filozófiájának és a mumbai támadások gyakorlatának találkozásából adódott. Az azonban ma még nem ítéhető meg, hogy pontosan mennyiben segíti az új doktrína az országban kétségkívül jelen lévő, és nem csak külföldi gyökerekkel rendelkező terrorizmus²⁷ elleni küzdelem hatékonyságát. Ez utóbbit ugyanis számtalan gyakorlati tényező is meghatározza.

Az ország stratégiai hatókörének bővítése, tehát lényegében a fentebb vázolt tengeri terjeszkedés ma már elválaszthatatlannak tűnik a helyi biztonságpolitikai törekvésektől. A területen kívüli hadműveletek végrehajtásának képessége ennek kapcsán szintén kiemelt fejlesztési területként jelenik meg. Ennek feladatai azonban túlnyomórészt a haditengerészetre

²⁴ Dr. Maleeha Lodhi: India's Military Doctrine. *Khaleej Times Online*, 7 January, 2010. http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?col=§ion=opinion&xfile=data/opinion/2010/January/opinion_January39.xml. Letöltve: 2010. 11. 21.

²⁵ Pakisztáni közírók ennek megfelelően gyakran az amerikai katonai doktrína plágiumának nevezik a koncepciót.

²⁶ Ahogy az várható volt, Pakisztán részéről azonnal heves tiltakozást váltott ki az elképzelés. Lásd *Pak criticises Indian Army's new military doctrine*. NDTV, December 31, 2009.

http://www.ndtv.com/news/world/pak_criticism_indian_armys_new_military_doctrine.php. Letöltve: 2011. 01. 22.

²⁷ Lásd erről Háda Béla: Az indiai biztonság- és védelempolitika alapvonalai. *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések*, 2009/1. 4–6. o.

hárulnak, a szárazföldi erők megfelelően kiképzett és felszerelt, gyorsreagálású, könnyen behajózható és partra szállítható egységek felszerelésével tud hozzájárulni ehhez. Az elv hangsúlyozása szintén a nagyhatalmi tekintélykép (olykor már túlzónak tűnő) építéséhez járulhat hozzá, ez azonban nem jelent tartalmatlanságot. Mint fentebb érintettük, a dél-ázsiai ország jelenlétének erősítése a világtengereken a jövőben várhatóan hatalmi építkezésének egyik legfontosabb eszköze lesz.

Végezetül meg kell említenünk, hogy klasszikus elemként megjelenik a doktrínában a haditechnikai fölény biztosítására való törekvése. E tekintetben azonban az eredmények igencsak kétségesek. India ma már szinte minden haditechnikai eszközcsoportban rendelkezik önálló gyártási lehetőségekkel, fölénye riválisaival szemben azonban csak egyes eszközök (például repülőgép-hordozók, ötödik generációs vadászrepülőgépek) vonatkozásában figyelhető meg. Általánosságban az indiai hadiipar igen kiterjedt, de termékei ma még nem sorolhatók a kínai vagy orosz fegyverek elé. Az ország ugyanakkor a legtöbb eszköz tekintetében saját gyártásra törekszik, amely az import fokozatos helyettesítését feltételezi. Ez megfelel az önálló hatalmi potenciál igényeinek. Ide köthetők a rakétafejlesztések gyorsításáról szóló nyilatkozatok is, mely területen Újdelhi szintén komoly eredményeket tud felmutatni, és legalábbis Pakisztánnal szemben valóban mutat technikai fölényt. Mindent összevetve azonban a doktrína e célkitűzése ma még túlon túl ambiciózusnak tűnik, már előre érdekessé téve az újabb öt esztendő múlva esedékes felülvizsgálat eredményét.

VI. Záró gondolatok

Az indiai katonai gondolkodásról kirajzolódó kép igen ellentmondásos lehet. Való igaz, hogy az ország elitje az 1990-es évek végétől jellemző defenzív realizmus alapállásából az utóbbi évek során egyre inkább egy offenzív szemlélet irányába mozdult el. Ezt bizonyos szempontból akár törvényszerűnek is tekinthetjük. India tisztában van saját növekvő erejével, de természetesen óriási belső anomáliáival is. Fokozódó nemzetközi szerepvállalása, diplomáciai sikerei segítik abban, hogy (legalábbis egyelőre) elviselhető szinten tartsa társadalmi és belpolitikai konfliktusait. Az erőpolitika elvi felvállalása hozzájárulhat önbizalmának erősítéséhez, hatalmi státuszának hangsúlyozásához. Fontos azonban észrevennünk, hogy ez még nem jelent agresszióra való hajlamot. Az indiai védelempolitika ma továbbra is a defenzív logikából indul ki, és csak a válaszreakciók tekintetében irányoz elő keményebb lépéseket. Az ország önvédelmi képességeinek fokozódása (beleértve a nukleáris elrettentést is) valójában hozzájárult a térség stabilitásához. A fegyveres erők feletti politikai kontroll pedig – a tábornokok fent többször érintett egzisztenciális törekvései ellenére – továbbra is megkérdőjelezhetetlen a „világ legnépesebb demokráciájában”. A kettős front doktrínájának jövőjét ma nem lehet megjósolni, de közhelyektől mentesen is megállapíthatjuk, hogy kényes egyensúlyát az ország reális lehetőségeinek belátása adja. Újdelhiből ma még nem egy szuperhatalmat irányítanak, hanem egy szélesedő akciórádiusszal bíró nagyhatalmat, mely önmagát ugyan gyakorlatilag bárkitől képes megvédeni, de még nagyon távol áll attól, hogy globális szinten kihívója lehessen az Egyesült Államok, vagy a Kínai Népköztársaság hatalmi aspirációinak. Míg azonban társadalomtörténeti szempontból Indiában gyakran állni látszik az idő, addig az ígéretes gazdasági bővülés gyors egymásutánban nyitja meg az újabb lehetőségeket számára, ami pozíciójának gyors változását vetíti előre. A legújabb időkben megjelenő, de azért persze erős kritikával szemlélendő hosszú távú elemzések Indiát jobbra a 21. század harmadik legerősebb hatalmi tényezőjének szerepébe prognosztizálják. Ez egyben azt is jelentené, hogy az ország védelempolitikai törekvései globális szinten is éreztetnék hatásait. Az indiai politikai és katonai elitnek tehát az eredményekkel való büszkélkedés mellett ennek felelősségével is meg kell majd küzdenie, ami további kérdőjelekkel terheli meg a szinte tradicionálisnak nevezhető dilemmák nyomán még mindig huszadik századi beidegződéseket mutató doktrínák jövőjét.